

Psaní názvů státních útvarů

Ivana Svobodová, ÚJČ AV ČR v Praze

svobodova@ujc.cas.cz

Klíčová slova: velká písmena, státní útvary, slovosled

Key Words: capital letters, states, word order

Capitalisation in the Names of States

The paper analyses different spelling forms of state names on the territory of Czech lands.

Není snad třeba připomínat, že se při volbě náležitého počátečního písmene často neobejdeme bez věcných znalostí. Dokladem toho jsou i pravopisné podoby státních útvarů. Poměrně častými dotazy adresovanými jazykové poradně jsou i dotazy na náležitý způsob psaní názvů státních útvarů na našem území, viz např. „Píše se *československý stát*, nebo *Československý stát*?“ – „V l. 1918–1920 byl oficiální název naší republiky *Republika Československá*. Mám tuto podobu zachovat i v knize o malířce Toyen, v níž se tento název uvádí?“ – „Nalezla jsem podobu *První Republika Československá*, tzn. u všech slov byla velká písmena. Je to správné?“ – Vím, že se má psát *protektorát Čechy a Morava*. V knize, kterou rediguji, autor používá podobu *Protektorát Čechy a Morava*. Tato podoba, jak jsem zjistila, je velmi rozšířená. Můžu ji v knize ponechat?“ – „V jednom textu jsem viděla podobu *Česká a Slovenská Federativní Republika*. Velmi mě zarazila, je v pořádku?“

Jedněmi z prvních pojmenování, se kterými se žáci setkávají, je *Sámova říše* a *Velkomoravská říše*. Podle platných *Pravidel českého pravopisu (PČP)* lze názvy říší psát jak s velkým, tak s malým písmenem: *V/velkomoravská říše, F/franská říše, B/byzantská říše* atp. *PČP* nezaznamenávají spojení *R/rakousko-uherská říše*, to lze nalézt ve *Slovníku spisovného jazyka českého (SSJČ)* a *Slovníku spisovné češtiny (SSČ)*, v obou pouze s velkým písmenem. Domníváme se, že je rozumné i u tohoto pojmenování připustit dvojí způsob psaní. V praxi, jak ukazuje *Český národní korpus*¹, převládá v názvech tohoto typu velké písmeno.

Věnujme se nyní názvům, které se týkají doby od r. 1918 po současnost. Poprvé byl oficiální název naší republiky uveden v ústavě z r. 1920, a to *Československá republika*. Ze syntaktického hlediska je zajímavé, že v jednotlivých paragrafech této ústavy se převážnou měrou užívá obrácený slovosled, a to *republika Československá*. Tato pravopisná podoba odpovídala tehdejší pravopisným zásadám. Změna nastala až v *PČP* z r. 1957; od té doby je při tomto slovosledu náležitá podoba *Republika*

¹ Český národní korpus – SYN v8 [on-line].

československá. Totéž platí i o názvech říší či království: *Říše velkomoravská* (i *říše velkomoravská*), *Království české*.²

Pro léta 1918–1938 se užívá i označení *první republika*, 1938–1939 *druhá republika* a 1945–1948 *třetí republika*. Všechna z nich – první je nejfrekventovanější – se považují za neoficiální, a proto se píšou s malým písmenem (náležitá je tedy i podoba *první republika československá*).

Mezi lety 1939–1945 zněl název našeho státu *protektorát Čechy a Morava*. PČP tento název neuvádějí, podle SŠJČ i SSČ se má psát slovo *protektorát* s malým písmenem. V praxi se však, zejména po r. 1989, začalo stále větší měrou prosazovat velké písmeno, proto i podobu *Protektorát Čechy a Morava* je nutno hodnotit jako možnou. Velké písmeno se u slova *protektorát* prosadilo patrně proto, že pisatelé ho vnímali jako součást vlastního názvu, nikoli jen jako druh státního útvaru, jenž součástí vlastního názvu podle SŠJČ i SSČ není.

Po skončení 2. světové války se náš stát opět nazýval *Československá republika*. V r. 1960 byl tento název změněn na podobu *Československá socialistická republika*. Od r. 1969, kdy bylo uzákoněno federativní uspořádání, se začaly užívat ještě názvy *Česká socialistická republika* a *Slovenská socialistická republika*.

Po r. 1989 se o nový název republiky vedly spory. Nejprve byl uzákoněn název *Československá federativní republika*, posléze byl přijat název **ČESKÁ a SLOVENSKÁ FEDERATIVNÍ REPUBLIKA**. U něj došlo k neshodě mezi Čechy a Slováky týkající se psaní velkých písmen. Náležitý zápis by byl: *Česká a slovenská federativní republika*. Ten však odmítali Slováci a vyžadovali u adjektiva *slovenský* velké písmeno. Nevýhodou podoby *Česká a Slovenská federativní republika* je, že mohla vzbuzovat dojem, že jde o republiky dvě, a proto byla zcela záměrně zavedena podoba, v níž se všechny výrazy, vyjma spojky *a*, píšou s velkými písmeny (*Česká a Slovenská Federativní Republika*) a kterou i Slováci akceptovali. Je třeba zdůraznit, že tento způsob psaní odporuje zásadám českého pravopisu a že se týká výlučně tohoto názvu.

Z krátkého přehledu o vývoji názvu naší republiky od jejího vzniku do r. 1992 je zřejmé, že spojení *československý stát* nebylo nikdy oficiálním názvem, a proto je namístež psát u přídavného jména *československý* malé písmeno.

² V publikaci *Psaní velkých písmen v češtině* kolektiv autorů navrhuje dílčí úpravy v této pravopisné oblasti. Jedna z nich se týká i způsobu psaní dvojslovných pojmenování tvořených spojením adjektiva a substantiva. Doporučuje, aby se při obráceném slovosledu zachovalo velké písmeno u přídavného jména, tj. aby se psalo: *republika Česká, království České, dekret Kutnohorský, pondělí Velikonoční* atd., tedy stejně jako např. u zeměpisných názvů a názvů správních oblastí: *poloostrov Apeninský, kraj Moravskoslezský*. Tento způsob by vedl k jednotnému psaní. Pisatel by tedy nemusel zvažovat, o který pojmenovací typ jde a mohl by u adjektiva psát velké písmeno vždy, viz SVOBODOVÁ I. a kol. *Psaní velkých písmen v češtině*. Praha: Academia, 2015, s. 328–330.